

MAGYAR EXPEDÍCIÓVAL A VILÁG KÖRÜL II.

ÖT VILÁGRÉSZ ÚTJAIN

I-II-III-IV.

Színes diapozitívek 1—123-ig

Írta és fényképezte
Dr. Balogh János akadémikus

Szerkesztette: Fehér Judit

- I. rész: 1—31-ig
- II. rész: 32—67-ig
- III. rész: 68—98-ig
- IV. rész: 99—123-ig

Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest, 1981

I. rész

1. 1979-ben magyar filmexpedíció kelt útra, hogy az ENSZ felkérésére filmet készítsen a fejlődő országok környezetvédelmi gondjairól. Ezek a gondok egyúttal egész Földünk problémái is, mert a sivatagok terjeszkedése, az őserdők eltűnése, a vizek szennyeződése, a növény- és állatvilág gyors pusztulása az emberiség jövőjét érinti. Az expedíció tagjai Rác Gábor rendező, Németh Attila operatőr és Sors Tamás segédoperatőr voltak; én mint a film forgatókönyvének írója és tudományos szakértője tartottam velük. Az expedíció páratlanul érdekes útvonalán több száz felvételt készítettem. Ezekből válogattam össze az alábbi beszámolót, hogy a diafilm nézői végigjárhassák velünk utunk legszebb helyeit. A képek egyúttal felelevenítik „A megsebzett bolygó” című TV-sorozat érdekes részleteit is.
2. Expedíciónk első állomása volt a csendes-óceáni Galápagos-sziget-csoport. Az Egyenlítő mentén, Ecuadortól nyugatra kereken ezer kilométerre elterülő szigetek állatvilága, Darwin kutatásai nyomán vált híressé. Mikor megérkeztünk, egy fiatal foka mászott csónakunkba és barátkozni kezdett hajónk matrózával.
3. A parton ugyanilyen szelíd fókák fogadtak bennünket, valósággal modellt álltak fényképezőgépeink előtt. A galápagosi állatok hosszú ideje védettek; ezért nem félnek az embertől.
4. A fókák a hidegebb tengerek állatai, sok itt a plankton; az apró növényekből és állatokból álló lebegő élővilág. Az Antarktisz felől a Galápagos-szigetekhez a Humboldt-áramlat hozza fel a gazdag planktont.
5. A szigetek talaja vulkáni eredetű: nem egy vulkán ma is működik. A kiömlő láva mintha a szemünk előtt merevedett volna meg a vízszintes rétegekben. Jellegzetes a vulkáni kőzetekből származó, sötét homok is.
6. Az itteni növény- és állatvilág nagyrészt délamerikai eredetű. Ilyen jövevény az opuncia-kaktusz is. Sok helyen úgy sorakoznak, mintha különös, nagyorrú, elvarázsolt emberek lennének.
7. A természeti erők működésének érdekes maradványa egy hajdani vulkán magasba meredő, éles darabja a Sullivan-öbölben. Ennek a sziklának a tövében galápagosi pingvinek fészkelőhelye van.
8. A szigetcsoport legérdekesebb állata az iguána gyíkok rokonságába tartozó tengeri gyík. Ez a különös külsejű állat növényevővé alakult át és a tengeri algákat legeli a parton, vagy a sekély vizekben.
9. A Galápagos-szigetcsoport nevét ezekről az óriásteknősökről nyerte (spanyolul „galapag”). Egyes szigeteken a kihalás szélén állnak. Nemcsak az ember irtja őket, hanem tojásaikat elvadult macskák, kutyák és sertések pusztítják.
10. Galápagos jellegzetes parti madara a tengeri pelikán. Ez is a Humboldt-áramlattal ideérkező nagy halrajokból él. Ha az áramlat valami okból a megszokott útvonaltól eltérül, a tengeri pelikánt sok más fajjal együtt, inség fenyegeti.

11. A tengerpart jellegzetes lakója ez a vöröses tarisznyarak is. Minden irányban villámgyorsan mozog, és pillanatok alatt eltűnik üldözője elől a parti homokba ázott rejtékelyén.

12. A kéklábú szula fészke olyan meleg helyeken van, hogy kotlás helyett inkább árnyékolnia kell a nap melege ellen. Hímje násztáncában égszínké lábait mutogatja a tojónak.

13. A galápagosi fülesbagoly a mi réti fülesbaglyunk közeli rokona: sokan egy fajnak tekintik őket. Erre a példányra egy elhagyott kőfolyásnál bukkantam. Meglepően közel engedett magához, de fényképezéskor néhányszor felborzolta a tollait, mintha ezzel akart volna elriasztani.

14. Galápagosból Ecuadorba repültünk, hogy az őserdei indiánokat keressük fel. Kis, kétmotoros géppel repültünk át az Andok öt-hatezres csúcsai fölött. A gépen nem volt légkondicionálás, ezért minden utas gumicsövön át kapott oxigént, hogy kibírja a nagy magasságot. A táj szépsége azonban kárpótolt ezért a kis kényelmetlenségért.

15. Az őserdei missziós központba érkezve kis, hatüléses légitaxiban folytattuk az utat. Gépünk kanyarogva repült az amazóniai őserdő fölött, egy indián falu felé.

16. Közvetlenül leszállás előtt megpillantottuk az árvíztől elöntött, elhagyott indiánkunyhót; körülötte jól kivehető a bozóttal benőtt őserdei kert is.

17. A vízen indiáncsónak úszott, és fényképezőgéppünkkel megörökítettük a liánokkal benőtt, óriási fákkal tarkított amazóniai őserdő egy részletét.

18. Azután kiszálltunk a gépből, és körülvettek minket az őserdő indián lakói. Velük volt tanítónőjük, egy kanadai leány is, aki itt él közöttük. Ezeket az indiánokat aukáknak nevezik, de ők waudaninak mondják magukat.

19. Az ecuadori kormány tiltja a waudanik látogatását, mert óvni kívánja őket az esetleges káros hatásoktól, főképpen a fertőző betegségektől. Nekünk külön engedélyünk volt, így szabadon mozoghattunk. Sok más természeti néphez hasonlóan a waudanik is évekig szoptatják gyermekeiket, mint ez az anya is.

20. Képünk egy waudani kunyhó „alagsorát” mutatja. Ezt csak raktárnak használják, a lakóhelyiség másfél méter magasságban van, ahová lépcső vezet. A padló bambuszból van, és hasított bambuszlécekből rakják a tároló szellős oldalát is. A pálmalevélből készült tető tökéletesen esőbiztos.

21. Vadászathoz hosszú fűvöcsövet használnak, bambuszból hasított, tühegyes nyílvezzővel. Képünkön a fiatal férfi éppen légmentes tömitést készít a gyapoptfa vattájából. A nyílvezzőt kuráre nevű idegbénító méreggel itatják át.

22. A Napo folyó mentén csodálatos vörös, aransárga vagy lila színekben bukik le a nap. Ezen a képen sikerült megörökítenem egy aransárga naplementét.

23. Amazóniában az európai eredetű lakosság is a folyók mellett telepedett le. Akár Ecuadorban, akár Peruban jártunk, mindig ugyanazt a jellegzetes képet láttuk: cölöpre épült házakat vagy úszó lakóhajókat a part mellé kikötve. Közlekedésre kis, farmotoros csónakokat használnak, ezeken pálmalevélből készült ernyővel védekeznek a nap ellen.

24. A városok központi részét néhány kőépület jelzi. A legtöbbször toldozott-foldozott bádogtetővel fedik. A pálmatező mellett egyedül ez véd a felhősakadásoktól, a hatalmas esőzésektől. A kép előterében szorosan egymás mellé kikötött lakóbárkákat látunk.

25. A motorcsónak mellett a kis, egymotoros vízi repülőgép is fontos közlekedési eszköz. Mi is ilyen géppel látogattunk el az őserdei olajkuttakhoz.

26. Nagyobb városok mentén trópusi ültetvények keletkeztek. Ilyen helyeken a piac bódéi és a színes ruhákba öltözött lakosság tarka képet mutat az idegennek.

27. A legfontosabb növények egyike Amazóniában a narancs. Az ültetvények az év nagy részében teremnek. A gyümölcsöt elsősorban a városok konzervüzemeiben dolgozzák fel. A termés szinte elképzelhetetlenül gazdag, éréskor úgy tűnik, mintha több narancs lenne a fákön, mint levél.

28. Felderítő utunk során eljutottunk a Bolívia és Peru területén 3812 m magasságban fekvő Titicaca-tóhoz is. Földünk legnagyobb magashegyi tava tizenháromszor akkora, mint a Balaton. Gőzhajók, motorcsónakok és nádból font csónakok — balsák — közlekednek rajta. Talán ez a Föld legkékebb tája: a víz és az ég is csodálatosan mélykék.

29. Hófehér fellegek és hófödte hegycsúcsok veszik körül a tavat. Szinte el sem hinnék, hogy ezek a hegyek nagyrészt 5000 m-nél magasabbak, hiszen a tó tükre is majdnem 4000 méter magasságban fekszik.

30. Ellátogattunk a Titicaca-tó egyik szigetére, Suriqui-re is. Itt készítik a tavon közlekedő, nádból font vitorlásokat és a különleges nádkosarakat.

31. A szigeten találkoztunk Demetrióval, aki Marokkóban Thor Heyerdahl hajóját, a Ra II-t építette. Ezzel a nádhajóval hajtotta végre a híres író-felfedező második sikeres átkelését az Atlanti-óceánon.

II. rész

33. Expedíciónknak az Andok magas fennsíkján az Altiplanó perui részén is érdekes feladata volt, Peru úgynevezett „vikunya-programját” kellett filmre vennünk. Gépkocsival hatoltunk fel az Andok hegyei közé.
34. A kopár, gyér fűvel borított hegyoldalakon jellegzetes vonalak láthatók: a legelő lámák ösvényei. Dél-Amerikának ezek a tevével rokon háziállatai évszázadok során taposták ki az ösvényeket.
35. Egy-egy széles völgyben összegyűjtik a vizet, és zöldellő, öntözéses gazdaságokat létesítenek. A csatornák és a gondosan épített teraszok még az inka időből maradtak fenn. Az Andok kopár, száraz vidékére jellemző ez a felhőtlen kristálytisztá ég.
36. Az Altiplanón 4000 m fölötti magasságban élnek a vikunyák. E félnék lámafélék az inka időkben még több millióan voltak, de az utóbbi évtizedekben a kihalás fenyegette őket. Gondos felügyelettel, 2000-ig kidolgozott tudományos tervvel akarják ismét felszaporítani a számukat.
37. A másik vadon élő lámafajt: a guanakót szintén kihalás fenyegeti. Most foglalkoznak a visszaszaporításával. Valószínűleg a guanakóból szelídítették a lámát és az alpakát, az inkák e két háziállatot.
38. Expedíciónk következő állomása a híres inka romváros: Machu Picchu volt. Ez a felvétel jól mutatja, hogy a meredek Urubamba-völgy felől nézve teljesen rejtve maradt a város. A növénytermelésre használt keskeny teraszokat a sziklákba vágták.
39. A kapun át belépve élénk tárul a város egyik utcája. Az utak keskenyek, mert minden talpalatnyi helyre szükség volt a teraszok számára. Még a hegycsúcson is vannak teraszok, itt valószínűleg burgonyát termeltek.
40. Machu Picchu egy „vízszintesre vágott” hegycsúc tetején épült. A házak falai szinte teljesen épségben maradtak meg. 400 évvel az utolsó lakók távozása után, a teraszok talaja még teljesen ép, akár ma is be lehetne ültetni őket.
41. Az Andokat elhagyva, Peru tengerparti útján haladtunk dél felé, hogy a part menti guánószigeteket filmre vegyük. A guánótól — a tengeri madarak trágójától — szinte hófehérek a meredeken kiemelkedő szigetek. Az értékes madarakat védik, ezért a szigetekre csak engedéllyel lehet eljutni.
42. A fészkelőhelyeken egymást érik a költőpárok. Táplálékukat, a halrajokat a Humboldt-áramlat az Antarktisz felől sodorja erre, észak felé. A guánó foszfortartalma a tengeri halakból származik.
43. Utunk Peruból Argentínába vezetett, ahol a világhírű patagóniai megkövesedett erdőket kerestük fel. A hatalmas fatörzseket, sok millió évvel ezelőtt áradás sodorta ide, majd üledékes rétegek temették be őket. A puha rétegek lekopása után kerültek ismét napvilágra. Egy részük szét esett, és a környéket ilyen „megkövesedett aprófa” borítja.

44. A megkövesedett törzsek színe, szerkezete hasonló az élőfához. Képünkön jól látszanak, a megkövült évgűrűk. A törzsben rovarragások is felfedezhetők: tehát már abban az időben is éltek a fák belsejében rágó, farontó rovarok.

45. Eljutottunk Argentína atlanti-óceáni partjára, a Valdes-félszigetre is. Valamikor a fókák paradicsoma volt ez a terület. A szelíd állatokat a fókavadások milliós számú bunkózták le. A part mentén kilométernyi hosszúságban az állatok fehér csontjaival borított „fóka-temető” húzódnak.

46. Az argentin kormány természetvédelmi területet létesített a hajdani mészárlások helyén. A fókák ma újra szaporodóban vannak, és élvezik a háborítatlan életet. — A homokos parton sütkérező fókák.

47. Többnyire alusznak, és csak fél szemüket nyitják ki, ha ember jár a közelükben.

48. De ha túlságosan közel merészkedünk, haragos ugatással figyelmeztetnek, hogy annyira azért mégsem bíznak bennünk.

49. A Punta Tombo nevű félsziget vízimadarak, főképpen pingvinek, sirályok és kormoránok fészkelőhelye. Képünk a szemüveges kormoránok fészke telepét mutatja. A magas fészkek madárürülékből épültek, és tengeri algával vannak kibéelve.

50. Megnéztük a pingvinek sokezres fészkelőtelepét is. Látszólag — mint a kormoránok — zavartalanul élnek, és egészségesnek tűnek.

51. A pingvinek városa föld alatti üregek tömegéből áll. A madarak ezekben a kis barlangokban költenek, hogy védve legyenek a ragadozó madaraktól.

52. A fészken ülő pingvin bokor tövében, a rablósirályoktól védett helyen őrzi tojását. Ám más, láthatatlan ellenség fenyegeti társaival együtt: a tenger olajszenyyezése.

53. Szomorú látvány a pingvinhulláktól szegélyezett parti ösvény. A tenger felszínén úszó olajfoltok fellazítják a halászó pingvinek tollazatát, a vízben átáznak és a hőszigetelés megszűnése miatt meghűlnek, és elpusztulnak. Az olajszenyyezett tenger az élővilág sok más tagját is pusztulással fenyegeti.

54. De ahol a tengervíz tiszta, ott az élet gazdagságát, nemcsak fóka-csoportok, hanem a partra kiverődött tengeri algák hatalmas, zöld tömege is jelzi.

55. Az algák és más tengeri lények látszatra hasznavethetetlen, kusza szövevénye ma még nagyrészt kihasználatlan élő tömeg, óriási biomaszsa. Kísérletek folynak, hogy ezt a tengerben levő gazdag élelemforrást, az emberi táplálkozás szolgálatába állítsák. Ha sikerül, az emberiség egyik legnagyobb gondjától, a fehérjehiánytól szabadul meg.

56. Argentína partjain van a világ egyik legnagyobb algagyára, ahol a gyógyszergyártásban, a film- és fotóiparban nélkülözhetetlen zselatin nyerik az algákból. Képünk a tisztított, további eljárásra előkészített algatömeget mutatja.

57. Délamerikai utunk utolsó állomása a földrész déli csücske: a Tűzföld volt. A főváros, Ushuaia a Föld legdélibb fekvésű városa. Csodálatos szépségű hóborította hegyek tövében terül el az Antarktisz szomszédságában. Innen indultunk el egyik legérdekesebb filmexpedíciónkra, a Tűzföld belsejébe.

58. Hatalmas kiterjedésű mocsarak, tőzeglápok mellett haladtunk. A hegyek oldalát sötétzöld erdő borította. Az erdők keskeny, törpecserjésben, majd füves övezet után, hóborította hegycsúcsokban folytatódtak. Ezen a festői tájon kezdte meg forgatócsoportunk a filmezést.

59. A meredek, hófödte hegycsúcsok mindössze 1550 m magasak, de a hótakaró megtéveszti a szemlélőt, aki sokkal magasabbnak hiszi őket. A csúcsok megmászásához ugyanolyan alpinista felszerelés szükséges, akár az Alpok legmagasabb csúcsaihoz.

60. December elején, vagyis a rövid nyár kezdetén jártunk ott: a réteket virág borította. A sok, számunkra ismeretlen virág között alig akadt olyan, amely hazai virágjainkra emlékeztetett volna.

61. Ilyen ismerősként üdvözöltük a pitypangot, vagy gyermekláncfűt, de kiderült, hogy az itt élő faj csak nagyon hasonlít a mi gyermekláncfűnkhez, de nem azonos vele.

62. A nálunk is ismert sóskaborbolya rokona a Tűzföld nemzeti virága, a jellegzetes, tüskés levelű calafate. Egész domboldalakat beborítanak aransárga, ragyogó virágai.

63. A tűzföldi erdőket a mi bükkfánkkal rokon faj, a déli bükk alkotja. Gyönyörű, nyílegyenes törzsei szinte kínálják magukat árbocfának. A buján növő déli bükkerdők szegélyét kidőlt, elszáradt törzsek jelzik. Ezek állandó erdőtűz-veszélyt jelentenek.

64. Az erdők komor belsejében a Tűzföld egyik legnagyobb természeti csapásával, a hód okozta árvizek nyomaival találkoztunk. Ezt a prémés állatot Kanadából telepítették ide 1945-ben. Később nagyon elszaporodott. A jellegzetes hódvárak és -gátak révén felduzzadnak a patakok, s az árban a déli bükk elpusztul.

65. A Tűzföld egyik legfestőibb tava, a Lago Fagnano. Ez a kép némi ízelítőt ad, a fénynek és a színeknek abból a leírhatatlan játékából, amely itt a látogatót fogadja.

66. Mivel a hód éjjel épít, megbontottunk egy kész gátat, hogy az állatokat nappali gátépítésre kényszerítsük. Így sikerült filmre vennünk az ágakat hordó, gátat javító hódokat. Ezen a képen, sajnos, a fát cipelő hódnak csak a feje áll ki a vízből.

67. A hódgátak okozta árvíz az a téli felvétel örökítette meg a legjobban. Jól látjuk az elárasztott területen a pusztuló fiatal fákat. Helyenként a hód okozta árvíz az autóutakat is alámossa.

III. rész

69. Expedíciónk második szakasza Afrikában kezdődött. Itt egyrészt a nagy nemzeti parkokat, másrészt az elsivatagosodást filmeztük. Utunk első állomása Tanzánia volt. Arusha városában, a Meru vulkán tövében ütöttünk táborot, követve a magyar Afrika-kutatók és vadászok útvonalát.

70. Afrika emberszabású majmai: a csimpánz és a gorilla veszélyeztetett, a kihalás szélén álló fajok. Ezek az állatok annyira megfogyatkoztak, hogy fennmaradásuk biztosításában ma már az állatkerti példányoknak is fontos szerepük van. — Képünk egy fogságban tartott csimpánz furdetését mutatja.

71. Felkerestük a Meru vulkán kráterének környékét is. Célunk az volt, hogy bemutassuk, mennyire hasonlít egymáshoz különböző földrészek magashegységeinek növényzete.

72. Utunk különös érdekessége volt egy leopárd megfigyelése, amely mindig ugyanazon a fán fogyasztotta el varacskosdisznó zsákmányát. Ezen az alkonyat előtt készült felvételen a húst marcangoló állat sziluettjét látjuk.

73. Írások és útleírások sokszor szóltak már a Kilimandzsáró rózsaszín haváról, a napfelkelte perceiben megjelenő csodálatos színekről. Felvételünk talán ízelítőt ad ebből a páratlan látványból. A Kilimandzsáró volt jelképes központja a Tanzánia és Kenya területén levő nemzeti parkokba tett felderítő útjainknak.

74. A Nakuru-tó Kenya fővárosának, Nairobinak közelében van. Gazdag madárvilágából különösen a gyönyörű, rózsaszínű flamingók érdemelnek figyelmet, de van pelikán, kárókatona, és sok más vízimadár is. Már megszokták az ember közelségét, szinte modellt állnak a fényképezőgépek előtt.

75. A flamingók a nátriumos vizek jellegzetes élővilágához alkalmazkodott vízimadarak. Nagyon kényesek a környezet legkisebb változásaira is, így nemrég, amikor a tó vize szennyezetté vált, komoly veszélybe kerültek. A szennyezés okát elhárították, és a flamingók — reméljük — ismét zavartalanul élnek a tavon.

76. Szép táji környezetben, a Manyara Nemzeti Parkban örökítettem meg ezt az impalát, amely az antilopokhoz tartozik. Afrikában, a nagy nemzeti parkokban az antilop és a gnu a két leggyakoribb növényevő állat.

77. Az afrikai elefántok száma is csökken a Manyara-tó vidékén. Kipusztulásukról még nem beszélhetünk, de múlhatatlanul szükség van a meglévő állományok körültekintő gondozására, felügyeletére.

78. A Seregenti Nemzeti Parkban a zsiráfok a legérdekesebb, legkecsebb állatok. Számuk erősen fogyóban van, de a nemzeti parkokban megoldható a fenntartásuk.

79. A gnuk száma 350 000 körül lehet. Nagy csapataik, jellegzetes vonulásuk a Serengeti egyik legérdekesebb látványossága. A legelők állapotától és a víz távolságától függően, állandó mozgásban, vándorlásban vannak, mert ivóhelyeiket napjában kétszer — reggel és este — felkeresik.

80. A zebrák más növényevők, főképpen a gnuk nagy csapatait követik. Éberségükkel sokszor jelzik a veszélyt a többi legelő állat számára. Szintén a megfogyatkozó növényevők közé tartoznak.

81. Az oroszlán egész Afrikában eltűnőben van. A legutóbbi állatszám-lálások alapján ezerre becsülik a serengetibeli oroszlánok számát. A savannák eredeti állapotában az oroszlánok fontos szelekciós feladatot láttak el, a legyengült, beteg növényevők elpusztításával.

82. A mi golyánk csúf, kopaszfejű rokona a marabu. Keselyűk, sakállok, hiénák társaságában fontos szerepe volt a dögök eltakarításában. Az elhullott nagyvadak száma azonban egyre csökken, és a marabuk egy része új életmódra tért át. Turista-kempingek, menedékházak környékén gyülekeznek, hogy a maradékokhoz hozzájussanak.

83. A Ngorongoro-kráter Afrika egyik legszebb, legvédelettebb nemzeti parkja. A képen a krátertavat látjuk. A vízpart rózsaszínű szegélye, a flamingók százezres csapatától származik. Ezek a madarak nyugalmat, védelmet, s ami a legfontosabb, táplálékot találnak a tóban.

84. Kenyában láttuk ezeket a teaföldeket, amelyeket még a gyarmati időkben telepítettek a kivágott hegyi erdők helyén. A teaföldek körüli erdők is ültetett, másodlagos erdők, de a teaültetvényekkel együtt gátolják az eróziót, s így elég jó védelmet jelentenek a talajnak.

85. A teaszüret és a levelek szárítása, erjesztése állandó, folyamatos munkát jelent. Ezért a teaföldek munkásait valóságos kis falvakban telepítik le, az ültetvények mellett.

86. Kenya területén kis, egymotoros repülőgépen jártuk be az állattartó törzsek sivatagos területeit. Légi felvételünk a masszái pásztorok telepét örökítette meg, a kunyhókkal, karámokkal és körös-körül a túllegeltetett, minden növényzetétől megfosztott, vörös, csupasz talajt.

87. A Föld szárazföldjeinek kereken egyharmada sivatag. Afrikának is legsúlyosabb gondja az elsivatagosodás. Az utóbbi 50 évben a Szahara déli részén hatalmas művelhető területek váltak homokszivataggá. Szudánban expedíciót szerveztünk, hogy közösen felkeressük ezeket a területeket.

88. Khartoumból, Szudán fővárosából elindulva, hosszabb út után ezen a „halott” lávaplátón kapaszkodott fel két terepjárónk. Kiepített út ezen a vidéken nincsen, csak az előző kocsik keréknyomát lehet követni.

89. Nyomunkban kavargó homokviharral érkeztünk meg a Nílus szudáni részéhez. A folyóban a száraz legelőkről érkezett, tikkadt zebumarák itták a frissítő vizet.

90. Egészen a sivatag „frontjáig” hatoltunk előre: odáig, ahol a futóhomok elnyeléssel fenyegeti az öntözött kerteket. Mindent elkövetnek, hogy a háttérben látható buckákat megállítsák a művelt területek előtt.

91. A régészeti emlékek arról tanúskodnak, hogy az elsivatagosodás évezredekkel ezelőtt megkezdődött. Időszámításunk előtt a 6. században ezen a helyen volt Meroe városa, gazdag legelők és művelhető területek központjában. Ma már csak ezek a temetkezőhelyül szolgáló, meredek piramisok jelzik a hajdani sűrű lakosságot.

92. Nyomon követhettük a sivatag terjeszkedését a Szudán közepén levő Kordofán tartományban is. Az itteni lakosság fűből, dorongokból összetakolt, kerek kunyhókban él. A legelők növényzete szinte teljesen kipusztult, az állatállomány éhezik.

93. Az évszázados, hatalmas majomkenyérfa azt jelzi, hogy itt valamikor fás szavanna volt. A fák eltűntek, mert a lakosság és az állatok túlszaporodtak. A fűvet lelegetetik, ami megmarad, azt összeszedik és elhordják takarmánynak, vagy tüzelésre. Így változtat az ember tudatlanságból füves területeket terméketlen sivataggá.

94. A pusztításnak a legtovább az akácia-fák állnak ellen. Ezekről a lakosság hosszú nyelvű sarlókkal nyesi le a mesterségesen ejtett sebekből szivárgó mézgát. Pár évtizede Szudán volt a Föld első mézgaszállítója, de ma már ezt az anyagot kiszorították a használatból a műanyag ragasztók.

95. Hatalmas mézgcacsepp a fa kérgén. Ma már a mézgyűjtés is viszszaesőben van, mert a fákat kivágják, tűzifának vagy szénéégetés céljára.

96. A sivatagi karavánutak központjai a kutak. Ezek a pásztorok a kútnál várakoznak, hogy néha 6—8 méteres mélységbe leereszkedve, méríteni tudjanak az iszapos, gyakran sós ízű vízből.

97. A sivatag egyik legrégebb kútjánál, amely a szájhagyomány szerint kétezer évnél is öregebb, néha fél napig is várnak a pásztorok, amíg állataikkal együtt sorra kerülnek.

98. Előbb a szomjas állatok kapnak inni, utána megtöltik a kecskebőrből készült tömlőket, így indulnak a távoli legelők felé. A víz minősége azonban aligha elégítené ki a mi Közegészségügyi Intézetünk előírásait.

IV. rész

100. A sivatag elleni küzdelem egyik módja: összegyűjteni és öntözésre fordítani minden csepp vizet. Ezt biztosítja például a szovjet segítséggel épített Asszuáni-gát. Képünk a mesterséges tavat és a Nasszer-tó partján épült kikötőt mutatja.

101. Az Asszuáni-gát ajándéka az elektromos energia is. A víz segítségével termelt elektromos áram döntő lökést adott Egyiptom ipari fejlődésének.

102. Alig néhány kilométerre, az Asszuántól Kairó felé vezető úton találkoztunk a múlttal... Sovány tehénke forgatja körben járva a vízkiemelő kereket. Ez az évezredek módszere még ma is használatos, de reméljük, már nem sokáig.

103. Útban India felé rövid időre megálltunk Katmanduban, a Himalája tövében elterülő, érdekes ország, Nepál fővárosában. Minden tele volt virággal, és ez valósággal felüdített minket Szudán és Egyiptom sivatagai után. Itt láttuk a trópusok egyik legszebb virágát, a Bougainvilleát is.

104. Katmandu parkjaiban megtalálhatók mind az öt világrész növényfajtái. Ez a szépséges virágú fa Ausztráliából került ide, a Himalája déli oldalára.

105. Katmandu óvárosa szinte egész évben tele van turistákkal, akik főként a régi buddhista templomokat keresik fel. Szívesen látják itt a külföldieket, és fényképezni mindent szabad. Képünk egy gazdagon díszített oszlopfőt mutat.

106. Beléphettünk a kolostorépület árkádos belső udvarára is. A szerzetesek között mindig akadt, aki egyszerű angol nyelvtudással elmondta a legfontosabb tudnivalókat. Pénzt nem kérnek ezért, de szívesen fogadják az önkéntes adományokat.

107. Katmandu óvárosának főterén rengeteg az utcai árus. Eredeti, valóban értékes darabok mellett sok külföldön készült, értéktelen utánzatot is kínálnak. Persze, a legtöbben az olcsó emléktárgyakat keresik.

108. Ez is utcai árus, de már Indiában. És ezek az áruk nem a turisták, hanem a lakosság számára készültek.

109. Új-Delhiből elindulva India nyugati tartománya, Rajasthan felé vezetett forgatócsoportunk útvonala, hogy itt is megismerkedjünk a sivatag elleni küzdelemmel. Megdöbbentő látvány volt ez a hajdani tudószatórium, amelyet elértek és félig betemettek a homokbuckák.

110. Az elsivatagosodás oka itt is ugyanaz, mint Afrikában. A lakosság gyorsan szaporodik, több állatot tart, mint amennyit legeltetni tud. Kipusztul a fű, eltűznek minden fát, bokrot. Ahol a rőzsehordó megjelenezik, pusztulás vár a növényzetre.

111. A futóhomokot itt sáncolással — saktáblaszerűen ültetett fűszavakkal próbálják megfogni. Megfigyelték, hogy a homok mélyedésébe ültetett dinnyető hajnalonként kap egy kevés harmatot. Így képes eltengeődni, míg a monszuneső megérkezik, és a dinnye pár hét alatt termést hoz.

112. Sivatagi utazásunkon vándoréletet élő, soha le nem telepedő indiai nomádokkal is találkoztunk. Nem szívesen vették látogatásunkat, de mégis sikerült pár felvételt készíteni táborukról. A kerékpárt már ők is használják.

113. A családjában igazi, hamuban sült lángost készít. Kezén, karján nagyszámú ezüst és műanyag gyűrűt, karperecet visel.

114. India helyzetét csak akkor értjük meg, ha meggondoljuk, hogy ebben a hatalmas országban 250 ezer falu van, néhány száztól egy-két ezerig terjedő számú lakossal. Ez a kereken 250 millió ember éppen csak a betevő falatját képes megszerezni, orvosi, egészségügyi ellátás nagyon kevésnek jut. Mégis akad olyan tiszta, gondozott parasztudvar, mint amilyet képünk mutat.

115. A háziasszony faszén tűzhelyen készíti az egyszerű ebédet. Még egy ilyen „jobb” háztartásban sem akad több néhány agyagedénynél, egyetlen alumíniumlábas is szinte kincsnek számít.

116. Az igazi meglepetés azonban akkor ért bennünket, amikor megmutatták a házilag készített biogáz-fejlesztőt. Ebbe a kék tartályba hordják a tehéntrágyát, és így tudnak világítani. Ezt a módszert, sok más technikai újítással együtt, külföldet járt agrármérnökeiktől tanulják.

117. Pápua Új-Guinea fővárosa, Port Moresby. Az itt lakók büszkén mondják, hogy fővárosuk Rómához hasonlóan dombokra épült, csak még több dombra. Mint előző tudományos expedícióimon, most is innen indultam az ország legérdekesebb helyeinek felkeresésére.

118. Pápua Új-Guinea lakói a Föld legbarátságosabb népei közé tartoznak. Mindenütt mosolygó arcok, segítő szándékú emberek fogadtak bennünket. Kívánságunkra Rácz Gábor rendező (baloldalt) és Sors Tamás operatőr készséggel megmutatta a felvevőgép működését.

119. A barátkozás végén csoportképet akartam készíteni róluk. Először, mint itt szokás, mereven bámultak a gépbe. Végül sikerült megnevettetnem őket, s így készülhetett ez a vidám búcsúfelvétel.

120. Új-Guinea északra haladó, nagy folyójánál sok gondot okoz egy salviniaféle vízinövény tömeges elszaporodása. Az apró növény hatalmas úszó szigetekbe tömörül, és ágakat, sőt, egész fákat sodor magával. A torcolattól 50 km-re a tengerben is megfigyelhetők a salvinia-szigetek.

121. A folyóba torkolló, apró vízfolyások valósággal ontják ezt az úszó vízínövényt. Az utánpótlás szinte folyamatos, és a feltorlódnó növénytömeg sok helyen a vizet is megduzzasztja.

122. A Sepik folyó menti Angoram házai cölöpökre épültek — ez az építési mód általános erre felé. Ebben a festői faluban fejeztük be új-guineai utunkat, és az egész filmexpedíciót.

123.

VÉGE

